

Tankerne er der - men for fanden,
mand skal have lov til at være mær
lig, uden man får sådan nogle tanke

NÅR MISTANKEN OPSTÅR

– OM SEKSUELLE OVERGREB
PÅ BØRN OG UNGE

2014

Red Barnet
Save the Children Denmark

INDHOLD

Langt fra tanke til handling

3 Den ubehagelige tanke 6 Overgreb kan være lige så svære at se, som de er at tale om 6 Ingen facitlister 7 Signaler 8 Signaler på mistriksel og omsorgssvigt 8 Det kunne han da aldrig finde på 9 Vores lille hemmelighed 9 Groomingens faser	10 Fra mistanke til handling 11 Råd til dig som fagperson 11 Beskyttelse af barnet 12 Underretning eller anmeldelse? 13 Sikring af barnets vidneudsagn 14 Vidneudsagn og troværdighed 14 Sikring af elektronisk bevismateriale 14 Mistanke om online overgreb

Da vi spurgte vores barn, om der ikke var nogen, som turde at sige nej en gang imellem, blev der svaret: ”Er du sindssyg mand, han var jo voksen”

Red Barnet er en del af Save the Children – verdens største uafhængige børnerettighedsorganisation. Red Barnet kæmper for børns rettigheder og giver akut og langsigtet hjælp til udsatte børn i Danmark og resten af verden.

Udgivet af Red Barnet 2011
Opdateret udgave 2014
Tekst: Betina Rangstrup
Redaktion: Kuno Sørensen,
Louise Dyring, Marianne Eriksen
og Janne Tynell

Foto:
Charlotte Hjorth-Rohde
Design og produktion:
Westring kbh

Red Barnet
Rosenørns Allé 12,
1634 København V
Telefon 3536 5555
redbarnet@redbarnet.dk
Giro 540-4312
www.redbarnet.dk

DEN UBEHAGELIGE TANKE

Seksuelle overgreb på børn er i stigende grad kommet i mediernes søgelys. Det er positivt for kampen mod overgreb - men langt fra nok. Både forældre og fagfolk, der dagligt omgås børn, har brug for viden og redskaber for at kunne handle og give børn den beskyttelse, de har ret til.

I dette hæfte kan du finde viden om, hvordan du kan reagere, hvis du som forælder, pårørende eller fagperson får mistanke om, at et barn bliver udsat for overgreb. Hæftet er en del af en serie på i alt fire henvendt til voksne. De første tre hæfter giver en bred introduktion til, hvad et seksuelt overgreb er og sætter fokus på, hvordan man skal forholde sig, når mistanken bliver til en konkret sag. Det fjerde hæfte handler om it-relaterede seksuelle overgreb, når billeder går verden rundt.

Red Barnet håber, at dette opslagsværk kan støtte forældre og fagfolk i kampen mod seksuelle overgreb på børn.

Mimi Jakobsen

generalsekretær i Red Barnet.

ts ,åq erklis tlen oj rsv i
ores barn ville komme til
s, hvis der var noget

Vi var jo helt sikre på, at
vores barn ville komme til
os, hvis der var noget

Langt fra tanke til handling

OVERGREB KAN VÆRE LIGE SÅ SVÆRE AT SE, SOM DE ER AT TALE OM. DETTE SKYLDES FLERE FORHOLD:

- at børn, som udsættes for seksuelle overgreb, sjældent sender tydelige signaler om overgrebene
- at der ikke findes en særlig profil, hvorudfra man kan genkende en seksuel krænker
- en stærk tabuisering, som gør det svært at sætte ord på mistanker både over for sig selv og over for andre
- at seksuelle overgreb kan være en del af flere psykosociale problematikker hos en krænker, barn eller familie – og derfor være svære at få øje på.

Desuden kan en fejlplaceret anklage om seksuelle overgreb få store negative personlige og sociale konsekvenser for den mistænkte. På samme måde kan hensynet til ikke at vække unødigt bekymring eller krise hos ofret og dets familie blive en barriere, "for tænk nu hvis jeg bare ser spøgelse!" Når en mistanke ofte baserer sig på diffuse tegn på mistrivsel og måske 'en følelse i maven', bliver det derfor meget svært at gå fra tanke til handling.

INGEN FACITLISTER

Seksuelle overgreb er kun én blandt mange mulige årsager til, at børn og unge udviser tegn på mistrivsel eller afvigende adfærd. Samtidig viser nogle børn, der udsættes for seksuelle overgreb, meget diffuse eller slet ingen ydre tegn på, at de er blevet krænket. Mistrivsel må altid ses i en helhed og i forhold til de andre

Tankerne er der – men for fanden, en mand skal have lov til at være mærkelig, uden man får sådan nogle tanker

præmisser i barnets eller den unges liv. Gennemgår forældrene en skilsmisse? Har barnet en storebror i teenagealderen, som kunne have overført sit seksuelle fokus til sin lillebror eller -søster?

Der findes ingen facitliste, man kan bruge til at gennemskue seksuelle overgreb. I stedet kan man sørge for at vide noget om, hvilke psykologiske og sociale konsekvenser seksuelle overgreb har for ofret – og på den måde blive bedre til at vurdere en mistanke.

SIGNALER

Et seksuelt overgreb kan på en fysisk skala være alt fra grænseoverskridende adfærd uden berøring til alvorlige fysiske overgreb – f.eks. samleje – over en længere årrække. Kun i

sjældne tilfælde er der fysisk vold indblandet, og oftest kan man ikke se umiddelbare fysiske tegn på, at overgrebet har fundet sted. Det fysiske overgreb siger dog heller ikke noget om det psykologiske overgreb, som barnet eller den unge er udsat for – og som ofte er det mest traumatiserende.

I de allerfleste tilfælde har krænkeren en særlig venskabs- eller omsorgsrelation til barnet. Her er det den manipulerende proces før, under og efter overgrebene – såkaldt grooming – der repræsenterer et alvorligt tilidsbrud og følelsesmæssigt svigt. Det er særligt dette psykologiske overgreb, som kan vise sig som mistrivsel hos barnet, og som man skal være opmærksom på. Du kan læse mere om grooming på side 9.

Signaler på mistrivsel og omsorgssvigt, hvad entendeskyldes seksuelle overgreb eller andre forhold hos et barn, kan f.eks. være:

- Grådlabilitet og angst.
- Koncentrationsbesvær og problemer med at skabe sociale kontakter.
- Manglende lyst til eller angst for at være på bestemte steder, f.eks. gå i skole eller fritidsklub, være hjemme eller være sammen med bestemte personer.
- Tab af troen på sig selv, usikkerhed og selvudslettende opførsel.
- Trækken sig tilbage fra vennerne eller barnet holder op med at gå ud.
- Problemer med at falde i søvn, dårlig søvnkvalitet eller gentagne mareridt.
- Forringet tale eller indlæring – barnet kan måske ikke huske ord eller begynder at stamme.
- Modvilje mod at tale om bestemte ting, bestemte hemmeligheder.
- Tab af ellers indlærte færdigheder og evnen til at gøre ting, som han eller hun kunne tidligere.
- Svingtende appetit eller usædvanlig svingtende appetit.
- Selvskadende eller aggressiv adfærd.
- Urenlighed med tis og afføring.
- Seksualiserende sprogbrug eller overdreven fokus på sex, som ikke svarer til det aldersmæssigt normale. F.eks. hvis barnet gør overdrevne seksuelle tilnærmelser, blottet sig eller rører ved sig selv foran andre.
- Psykosomatiske tegn som gentagen mavepine eller hovedpine.
- Fysiske tegn som urinvejsinfektioner, blod ved kønsorganerne mv.

DET KUNNE HAN DA ALDRIG FINDE PÅ

Ligesom der ikke findes en klar facitliste til at spotte, hvornår et barn eller en ung er udsat for seksuelle overgreb, findes der heller ikke en nem metode til at se, om en person begår seksuelle overgreb. Seksuelle krænker er vidt forskellige og bruger ofte meget energi på at skjule overgrebene for omgivelserne. De kan fremstå som sympatiske og nærværende mennesker, som man kan have svært ved at mistænke for at gøre skade på børn.

Seksuelle overgreb er en alvorlig overskridelse af både fysiske og psykiske grænser. I stedet for en særlig persontype kan man derfor være opmærksom på forskellige former for grænseoverskridende adfærd, som uanset tilstedeværelsen af seksuelle overgreb må ses som bekymrende. Dette kan f.eks. være overskridelse af fysiske grænser ved at påtvinge sig knus eller en påfaldende intim omgang med barnet. Men det kan også være en overskridelse af psykiske grænser. Overskridelsen af grænser er også en vigtig del af den manipulation, som foregår før og efter overgrebene – den såkaldte *grooming-proces*.

VORES LILLE HEMMELIGHED

Det kan være svært at forstå, hvordan seksuelle overgreb kan ske, uden nogen opdager det, og uden at ofret fortæller det til nogen. *Grooming* er et relativt nyt begreb, som forklarer disse spørgsmål og handler om den manipulation, krænkeren benytter sig af før, under og efter overgrebene. Børn, der bliver seksuelt udnyttet af en person, som har groomet dem, føler sig ofte medskyldige. De føler sig snydt, fordi den person, de betroede sig til, har udnyttet dem. De føler, at de burde have gennemskuet de onde hensigter og skammer sig ofte så meget, at de vælger at tie.

Jeg føler stor lede ved min krop. Den er grim, ulækker og snavset

GROOMINGENS FASER

1. Udvalgelsen: Krænkeren skaber en indledende kontakt til ofret. Kontakten kan enten være til stede på forhånd eller ske tilfældigt. En meget målrettet krænker kan også indlede kontakt til et barn gennem frivilligt arbejde, job i en sportsklub eller via internettet. Mange krænkerere fortæller, at de let har kunnet spotte sårbare børn.

2. Venskab og tillid: Her etableres en god og positiv kontakt til barnet. Krænkeren kan blive en særligt opmærksom, omsorgsfuld, lyttende, trøstende og støttende voksen og kan på den måde få en meget stor betydning i barnets liv.

3. Krav: Efter en periode begynder krænkeren gradvist at stille krav om, at barnet skal gøre noget til gengæld for den voksnes omsorg. Krav, som i starten kan virke rimelige, men som gradvist bliver mere og mere seksuelle. Krænkeren vil typisk true med, at barnet vil miste det gode venskab eller andre fordele, barnet har ved kontakten med krænkeren. Der bliver i nogle tilfælde brugt pornografiske billeder af børn til at overbevise barnet om, at sex mellem børn og voksne er helt i orden.

4. Efter det første overgreb: Krænkeren kræver, at barnet tier stille om overgrebet: "Det er vores lille hemmelighed". Krænkeren kan også komme med trusler om, hvad der vil ske, hvis barnet fortæller det til andre. Det kan være, at de begge kommer i fængsel, eller at barnets mor vil blive slået ihjel. Krænkeren vil også forsøge at formulere sig sådan, at barnet føler både skyld og ansvar i forhold til de overgreb, der foregår. Krænkeren vil understrege "det frivillige" aspekt. "Du ville jo godt være med til det i går og også i sidste uge. Jeg tror faktisk, at du godt kan lide det!"

5. Grooming af omgivelserne: Det er også nødvendigt for krænkeren at skaffe sig det nødvendige frirum og alibi i forhold til omgivelserne. Krænkeren kan bruge forskellige tegn på mistrivsel hos barnet som et argument for at være ekstra omsorgsfuld for på den måde at fremstå som en meget betænksom og tillidsvækkende voksen.

FRA MISTANKE TIL HANDLING

Når man står med en mistanke om et seksuelt overgreb, kan det virke meget uoverskueligt at handle. Man kan være i tvivl, om mistanken har noget på sig eller blive ved med at negligere den. At slå falsk alarm kan få store konsekvenser for alle involverede parter.

Jeg vidste det, og jeg vidste det ikke. Men min krop huskede det uden at ville mærke det

Selv ved en begrundet mistanke er det dog vigtigt, at man ikke handler overilet. Gør man det, kan man miste vigtigt bevismateriale og skabe unødvendigt kaos. Derfor er det vigtigt, at man altid slår koldt vand i blodet og søger rådgivning, før man handler.

Råd til dig som forælder eller familiemedlem

- Hvis du har en fornemmelse af, at noget er galt, så spørg ind til barnets bekymringer uden at lægge ordene i barnets mund. Vis barnet tillid, og tro på, hvad barnet fortæller.
- Hvis du har mistanke til en person inden for familien, så lad i første omgang være med at konfrontere personen med anklager.
- Sørg for at skrive alle dine observationer ned.
- Ring til SISO (Videnscenter for Sociale Indsatser ved Vold og Seksuelle Overgreb mod børn) på 2077 1120 eller til én af de andre organisationer som du kan finde på redbarnet.dk/henvisninger for at få hjælp til at afklare, om der er grundlag for mistanken.
- Hvis du vurderer, at der er tale om et seksuelt overgreb, har du pligt til at kontakte socialforvaltningen i din kommune. Det kan også være, at det seksuelle overgreb skal meldes til politiet.

Råd til dig som fagperson

Som fagperson har du skærpet pligt til at underrette de sociale myndigheder, når du har mistanke om, at et barn mistrives og måske er udsat for seksuelle overgreb:

- Skriv dine observationer ned.
- Drøft observationerne med din leder.
- Ring til SISO (Videnscenter for Sociale Indsatser ved Vold og Seksuelle Overgreb mod børn) på 2077 1120 eller

til én af de andre organisationer som du kan finde på redbarnet.dk/henvisninger for at få hjælp til at afklare, om der er grundlag for mistanken.

- Følg de retningslinjer, din kommune har udarbejdet for sager om vold og seksuelle overgreb mod børn, herunder hvem I f.eks. kan drøfte sagen med.
- Den kommunale sagsbehandler inddrager det regionale børnehus (tværfagligt specialistcenter) i de relevante sager. Læs mere: boernehuse.dk
- Overvej, om forældrene skal inddrages. Husk: Hvis mistanken er rettet mod forældrene, må I ikke inddrage forældrene.
- Er man stadig i tvivl, kan man i en periode have skærpet opmærksomhed omkring barnet. Alle relevante observationer skrives ned.
- Fagpersoner har en personlig skærpet pligt til at underrette, hvis det formodes, at et barn har behov for særlig støtte. Hvis det er jeres vurdering, at der er et reelt problem, så SKAL I kontakte de sociale myndigheder. Det kan også være, at situationen skal anmeldes til politiet.

Beskyttelse af barnet

I enhver sag, hvor der er mistanke om overgreb, er det vigtigt at holde fokus på barnet og dets beskyttelse. Hvis man glemmer det, kan man komme til at traumatisere barnet yderligere – uanset om mistanken viser sig at være begrundet eller ej.

- Overvej, om mistanken er stærk nok til, at barnet skal beskyttes mod den potentielle krænker. Er det f.eks. en forælder, kan det være svært, men hvis beviserne er meget klare, kan det være nødvendigt. Under alle omstændigheder kan man sørge for, at barnet ikke er alene med den mistænkte uden opsyn.

Det hjælper at høre fra andre forældre, der selv har haft det inde på kroppen og kan fortælle én, hvad man kan forvente

- Sørg for ikke at behandle barnet anderledes end ellers bortset fra den ekstra opmærksomhed. Børn er meget påvirkelige over for den måde, voksne omgås dem på, og mærker hurtigt en forskel. Det kan få dem til at føle sig 'forkerte' eller tro, de har gjort noget galt.
- Hvis barnet fortæller dig noget, så prøv ikke at reagere for voldsomt. Hvis du reagerer meget følelsesmæssigt, kan barnet komme til at føle yderligere skyld, skam og bekymring. I stedet er det vigtigt, at du anerkender det gode i, at barnet fortæller dig om det og hermed har sagt fra over for noget, det ikke kunne lide. Det er vigtigt at bekræfte barnets egne grænser og dets ret til at sige fra.

UNDERRETNING ELLER ANMELDELSE?

Underretning til de sociale myndigheder

Ifølge Lov om Social Service har alle borgere pligt til at underrette de sociale myndigheder i kommunen, hvis de får kendskab til, at et barn udsættes for vanrøgt, nedværdigende behandling eller andet, som bringer barnets sundhed i fare. Som offentligt ansat har man skærpet underretningspligt hvilket betyder, at man skal underrette myndighederne blot ved en formodning om, at et barn har behov for særlig støtte.

Der er ingen formelle krav til, hvordan en underretning skal udformes. Som hovedregel bør den være skriftlig (brev, e-mail eller via kommunens hjemmeside), men den kan også ske telefonisk eller ved personligt fremmøde. Underretningen skal, så vidt det er muligt, bygge på systematiserede (nedskrevne) konkrete iagttagelser (hvad har man set, hørt osv.). Selvom det ikke er at foretrække, kan man godt underrette anonymt.

Når kommunen modtager en underretning, undersøger forvaltningen barnets forhold. Kommunen er forpligtet til at igangsætte en undersøgelse på baggrund af underretningen herunder foretage en vurdering af barnets sikkerhed og risikoen for yderligere overgreb. Undersøgelsens form og omfang vil i høj grad afhænge af de konkrete omstændigheder. Kommunen vil også foretage anmeldelse til politiet i de sager, hvor det er relevant.

Hvis du har foretaget en underretning, vil du inden for seks arbejdsdage modtage en kvittering. Som privatperson vil du – på grund af kommunens tavshedspligt - normalt ikke kunne blive oplyst om, hvad der iværksættes. Som fagperson, vil du som hovedregel blive informeret om de tiltag, kommunen iværksætter på baggrund af din underretning.

Anmeldelse til politiet

I sager af mere akut eller voldsom karakter kan det være bedst at anmelde til politiet. Der er altid mulighed for at kontakte politiet for at få en samtale om, hvorvidt en anmeldelse er relevant. Spørg efter politiets specialister i videoafhøring af børn, da de har viden om seksuelle overgreb. Politiet vil vurdere indholdet i anmeldelsen og vurdere, hvordan de bedst kan sikre eventuelle beviser til en efterfølgende efterforskning. Hvis politiet optager anmeldelsen som en sag, vil de involvere det regionale børnehus og dermed også den kommunale sagsbehandler og andre relevante fagpersoner. Læs mere: boernehuse.dk

Hvorfor var der ikke en task force af en slags, som gik ind og tog ansvar for sagen?

Barnet, som har været udsat for overgreb, vil blive afhørt af kriminalbetjent, som har særlig træning i afhøring af børn. Til stede vil være den afhørende politibetjent, barnet, en repræsentant for de sociale myndigheder, en beskikket bistandsadvokat (for barnet) og en tryghedsperson. Tryghedspersonen kan være en pædagog, et familiemedlem eller lignende, men det skal være en, som ikke skal vidne i retten senere. Afhøringen og det øvrige tværfaglige sagsarbejde vil foregå i det regionale børnehus.

Barnet skal som hovedregel gentage forklaringen i retslokalet, hvis der gennemføres en retssag. For børn under 12 år vil afhøringen som hovedregel blive optaget på video. Videooptagelsen anvendes derefter i retten, så barnet undgår at skulle møde frem i retslokalet.

BARNETS VIDNEUDSAGN

Det er en naturlig del af børns udvikling, at de støtter sig til voksnes beskrivelser af virkeligheden. Derfor er særligt yngre børn nemme at påvirke, når de skal fortælle om det, de oplever eller har oplevet. Af hensyn til troværdigheden af barnets vidneudsagn er det vigtigt, at man ikke udsætter barnet for unødvendig eller ledende udspørgen om hændelsen før politiets afhøring. Barnets egne spontane oplysninger eller bemærkninger om hændelsen bør skrives ned med bemærkninger om, hvordan og i hvilken sammenhæng oplysningerne er kommet frem.

Der er mange eksempler på, hvordan yngre børns vidneudsagn har mistet troværdighed gennem for omfattende og ukoordineret udspørgen fra voksne.

Vadstrupgaardssagen fra 1997, som handlede om en pædagogmedhjælperes seksuelle overgreb i en børnehave i Gladsaxe Kommune, er et af dem. Nogle af børnene fortalte i slutningen af de lange sagsforløb, at storstilede orgier havde fundet sted på Hotel Eremitage i Lyngby, hvor de blev tvunget til "at spise afføring og drikke urin". Selvom pædagogmedhjælperen blev kendt skyldig i at have begået seksuelle overgreb, blev han ikke sigtet for de mere sadistiske og urealistiske udsagn fra børnene. Man måtte erkende, at disse var et produkt af ukoordineret udspørgen fra voksne omkring dem og udspørgeteknikkerne hos afhøringspersonalet.

SIKRING AF ELEKTRONISK BEVISMATERIALE

Mange seksuelle krænker af børn har et stort lager af billed- og videomateriale med seksuelle overgreb på mindreårige. Dette kan være af egne overgreb, men som oftest er materialet hentet på internettet. Det elektroniske materiale er ofte et vigtigt bevis i sager om seksuelle overgreb. Men det er også bevismateriale, der relativt hurtigt kan slettes. Derfor er det altid vigtigt, at man så vidt muligt ikke lader den mistænkte få viden om sin underretning eller anmeldelse, så vigtigt elektronisk bevismateriale fjernes i utide.

MISTANKE OM ONLINE-OVERGREB

Som voksen kan det være svært at forholde sig til det sociale samvær, børn og unge har på internettet. Men seksuelle overgreb kan også ske gennem digitale medier. Det kan både være børn og unge, der krænker hinanden, og voksne, der krænker børn. Overgrebet kan f.eks. ske som del af en længerevarende opbygning af venskab, hvor en krænker til sidst får ofret til at indvillige i forskellige seksuelle aktiviteter, f.eks. via webcam eller måske ved et møde 'in real life'.

Ved mistanke om online-overgreb er det vigtigt at tale åbent med barnet eller den unge om, hvad han eller hun oplever. Det er vigtigt, at du ikke presser på, reagerer belærende eller formanende og giver barnet skyldfølelse. Så er der nemlig større risiko for, at du ingenting får at vide, og en eventuel seksuel krænker har lettere ved at fortsætte den manipulerende adfærd. Hvis barnet eller den unge fortæller, at han eller hun har været udsat for overgreb eller grooming, er det vigtigt, at I gemmer alt bevismateriale – chatsamtaler, emails mv. Herefter kan du f.eks. hos politiet eller Red Barnet søge rådgivning om, hvorvidt en politianmeldelse er relevant.

Klik ind på www.redbarnet.dk/henvisninger og find oplysninger om steder, hvor du kan hente yderligere hjælp og rådgivning.

BØRNEHUSE

Kommunen skal benytte børnehuset som led i den børnefaglige undersøgelse, hvis der er viden eller mistanke om, at et barn har været udsat for vold eller seksuelle overgreb, og når politi eller sygehusvæsen er involveret i sagen.

Formålet med børnehusene er, at børnene får en højt kvalificeret og koordineret indsats samlet på ét børnevenligt sted. Her samles de relevante myndigheder og yder deres indsats over for barnet eller den unge samt de nærmeste omsorgspersoner.

Læs mere: boernehuse.dk

Red Barnet

Save the Children Denmark